

Demény Péter

FESZÜLTSG
ÉS SZÍNVONALHALMAI TAMÁS: *HŰSÉG A VÁLTOZÁSHOZ. BERTÓK LÁSZLÓ
KÖLTŐI VILÁGA. INTERKULTURÁLIS KUTATÁSOK KFT.-JÉNEK
IKU-TÁRA, Bp., 2019.*

A *Fogság* sikere idején Spiró György azt nyilatkozta, hogy a posztmodern szöveggyárt már megunta az olvasó, követhető történetekre vágyik. Az állítása nyilván nem lehetett ilyen nyers, az értelme azonban ez volt.

Ugyanez figyelhető meg mutatis mutandis Halmai Tamás Bertók-monográfiája kapcsán. A Balázs Géza Interkulturális Kutatások Kft.-jének IKU-tár sorozatában megjelent könyv apró fejezetekből áll, úgy követi végig az egyik legérdekesebb kortárs magyar költő életművét. Az amúgy is kis formátumú kötetben ezek a rövid fejezetek úgy hatnak, mintha diafilmeket készítenénk egy napról. Halmai nem emlegeti a mai irodalomelmélet sztárjait, értekezése hangsúlyozottan nem tudományos, inkább olvasóbarát: az esszéhez közelebb áll, mint a tanulmányhoz.

Ugyanakkor Halmai mindent tud a vizsgált életműről. Miközben sok olvashatatlan irodalomértelmezés esetén az a gyanúnk támad, hogy a mű mindössze példaanyagot szolgáltat, egyfajta ürügyet a vizsgálatához, mely előre leszögezett elveket követ (lásd Radnóti Sándor pamflethangon „előadott” tanulmányát Kulcsár Szabó Ernő Esterházy-könyvéről – A posztmodern zsandár, *Holmi*, 1998/5.), Halmainál éppen ellenkezőleg, kizárólag a művekre figyel a felkészült olvasó. Így kétség sem férhet hozzá, hogy azt, amit megállapít, a Bertók-szövegtengerből hozza fel.

Bertók László költői világa – szól az alcím, de az esszé utal a tárgyalt életmű más kamráira is, például az *Így élt Vörösmarty Mihályra* (Móra, Bp., 1977) vagy a *Tények és tanúk* sorozatban megjelent *Priuszra* (Magvető, Bp., 2016). Így, filológus tekintetével mindent belátva beszél a talán legfontosabbról, s az irodalomkritikában mindenképpen legkiemelkedőbből: Bertók köl-

tészetéről. Feltárja a kapcsolódásokat és hatásokat Nemes Nagytól Csorba Győzőn át Kemény Istvánig, felrajzol tehát egy egész ívet, melynek Bertók az egyik láncszeme, szereplője. Hosszan és gyakran idéz, a száz oldalnál alig hosszabb könyvecske nagy részét ezek az idézetek alkotják. Ez is rokonszenves: ha már megkíséreljük elmagyarázni a rózsa illatát, mutassuk meg magát a rózsát is minél gyakrabban.

„Tartalmi súllyal s tartalmas tétellel” – írja egy zárójelben (17.), és a szókapcsolat az egész bertóki életműre érvényes. Akármilyen változásai voltak ugyanis az időben – és voltak csakugyan, a szonettekétől a „háromkákön” át a szabadversekig –, bármilyen módon kapcsolódott a posztmodernhez –, és már a töredékesség vagy a morzsalékosság is oda kapcsolja –, ez az életmű mindig gondosan válogatta a szavakat, hitt bennük, hitt abban, hogy az értelmetlenség, az értelem boldog elvesztése pillanatában is *van* még értelem, a könnyűség korában is lehet súlyról beszélni. Ilyen módon a *Hűség a változáshoz* címben a két szó egyaránt fontos: miközben Bertók soha nem hagyta, hogy eredményei göghöz és bezáruláshoz vezessenek, a nyelvben való hitből sem ábrándult ki soha, ismét bizonyítva a pascali gondolatot, miszerint bizonyos alkotóknál a hit a kétely dolga. A töredezett szonettekben éppúgy, mint az elliptikus szabadversekben, a szó *jelentett* valamit, és a mondat, a sor jelentése sem úgy volt kétséges, hogy *eleve* nincs értelme. Ezek a minőségek mindig is fontosaknak bizonyultak az elemzett életműben, és talán ez a feszültség – „klasszikus” lélek egy posztmodern világban – is vezetett a színvonalhoz.

Halmai Tamás remekül és közérthetően megmutatja mindezt. Inkább az a kérdés, hogy mindent fel kell-e áldozni az érthetőség kedvéért. A „tömören, olvasmányosan” parancsa nagyon átrendezi az arányokat. Nehéz ezt mennyiségileg megfogalmazni, nehéz megadni, hogy hány oldalon túl lendülne át egy-egy gondolatmenet, az olvasó olykor mégis azzal az érzéssel küszködik, hogy túl hamar lezárul. Az idézetek néha már az értelmezés *helyett* állnak, például a *Három az ötödiken* elemzésekor. A kötetről kötetre haladás időnként megfosztja a monográfia szerzőjét az „átlátás”, a perspektíva lehetőségétől. A szilánk mégis érdekesebb akkor, ha látjuk, honnan pattant ki.

Halmai Tamás már több költői életművet áttekintett Takács Zsuzsától Rába Györgyig és Gergely Ágnestől Fodor Ákosig. A Bertók-könyvecske a legutóbbi ebben a sorban, s általa az értelmező is hűséges ahhoz, ami mindig más módon.